Het derde punt raakt eene kleine uitdrukking in No. 4 van Uwe missive. Daar staat: »zij, die van de Nederlandsche Hervormde Kerk tot de Kerken der scheiding of der Doleantie *overgaan*". Gelijk Gij gevoelt ligt in dit woord *overgaan* een beginsel, dat wel past bij de kerken der scheiding, maar strijdt met de oeconomie van de kerken der doleantie. Onze vraag is derhalve, of deze uitdrukking niet alzoo mag worden opgevat, dat bedoeld worde: zij, die met de »Ned. Herv. Kerk" breken en zich voegen bij hen, die hetzij in de kerken der scheiding, hetzij in die der doleantie weêr de autoriteit der D. K. erkennen.

Wij verzoeken U deze nadere vragen ons wel ten goede te willen houden. Zij geschieden uitsluitend, om enkele bedenkingen, die nog in den boezem onzer Commissie rezen, uit den weg te ruimen, en, dit mogen we er wel bijvoegen, in veel sterker vertrouwen op den goeden uitslag onzer gezamenlijke poningen, dan we in ons eerste schrijven uiten dorsten.

Het is ons dan ook behoefte, het nogmaals voor U uit te spreken, hoezeer uw antwoord van gisteren ons verblijd heeft, en U de verzekering te bieden, dat wij met 's Heeren hulpe onze uiterste krachten zullen inspannen, om door ons rapport aan onze Synode de zaak der Vereeniging zoo ernstig mogelijk te bevorderen.

Met broedergroete en heilbede hebben wij de eer te zijn,

De Commissie voornoemd:
(w. g.) KUYPER.

's Gravenhage, 11 Sept. 1891.

BIJLAGE D.

Aan de Commissie der Voorl. Synode van Ned. Ger. Kerken te 's Gravenhage, in zake de Vereeniging met de Christ. Ger. Kerk.

Hooggeachte Heeren en Broeders!

Als antwoord op uw schrijven van den 11en dezer diene het volgende:

De vragen, door U nog nader over het reglement van 1869 ons gesteld, schijnen ons toe, betrekking te hebben op de wijze, waarop dit reglement het best ingetrokken en door de Dordsche Kerkenordening vervangen kan worden. Beiden zijn wij eenstemmig in het doel, dat wij beoogen. Onze kerken behooren in de sfeer van den Staat te wezen, wat ze waarlijk zijn, nl. een bond van geref. kerken naar de Kerkenorde van Dordrecht, ook in dien zin, dat de eenheid, die naar art. 36 dier Kerkenorde tusschen de plaatselijke kerken bestaat, ook in de sfeer van den Staat zich openbare en haar werking doe.

De door onze Synode voorgenome wijziging van het reglement van 1869 gaat uit van de overtuiging, dat de Kerk niet is eene universitas personarum, maar eene universitas ecclesiarum, dat ze eene eenheid vormt wier samenstellende deelen, niet individueele leden, maar Kerken zijn.

Onze Synode wenschte alleen dat de eenheid der Kerk in boven omschreven zin bewaard bleef en de rechtszekerheid der goederen geen schade zou lijden, m. a. w. dat datgene, wat wij nu zoo niet rechtens dan toch feitelijk aan ons bekend staan bij de Regeering naar de wet van 1853 op grond van het reglement te danken hebben, ook bij de nieuwe wijziging behouden bleef. Maar over de wijze, waarop deze voorgenomen wijziging van het reglement het best kan uitgevoerd worden, valt het moeilijk thans reeds eenige nadere bepaling te maken. Zonder twijfel is elke wijziging met vele practische moeielijkheden gepaard. En eerst na overleg met de Regeering en na ingewonnen advies van rechtsgeleerden zal dienaangaande iets naders kunnen worden vastgesteld.

Over het tweede punt laat onze bevoegdheid als deputaten ons niet toe, uitspraak te doen. Het door u bedoelde geval werd door onze Synode niet ondersteld, en daarom werd er ook door haar niet in voorzien. Maar wel komt het ons voor, dat deze moeielijkheid niet zoo groot is dat ze niet door de Kerken na de vereeniging spoedig zoude kunnen worden opgelost.

Uwe derde opmerking geldt de uitdrukking »*overgaan* tot de Kerken der scheiding of doleantie" in ons eerste antwoord. Bij ons bestaat er geen bezwaar om ze naar Uw voorslag te veranderen in: »zich *voegen* bij enz.

Met broedergroete en heilbede hebben wij de eer te zijn,

De Deputaten der Syn. te Leeuwarden namens hen,
H. BAVINCK, *Scriba.*

BIJLAGE E.

BESLUITEN van de Synode der C. G. Kerk, gehouden te Leeuwarden, Aug. 1891, in zake de Voorstellen der Prov. Synoden betreffende de Vereeniging met de N. G. Kerken.

De algemeene Synode der Christ. Ger. Kerk in Nederland, —

gelet op de reeds herhaaldelijk gevoerde onderhandelingen met de Ned. Ger. Kerken om tot een gewenschte Vereeniging te komen,

gelet op het verslag der Deputaten in het belang dezer zaak benoemd door de Algem. Synode te Kampen;

gelet op de voorstellen der verschillende Prov. Synoden in zake deze Vereeniging;

overwegende:

dat alle tot dusver aangewende pogingen om op de basis der Concept-acte tot Vereeniging te komen zonder gewenscht resultaat zijn gebleven;

overwegende, dat ook de Voorl. Synode der Ned. Ger. Kerken te Leeuwarden het waarschijnlijk achtte, dat langs den weg door de Concept-acte aangewezen wel geen Vereeniging tot stand zou komen

overwegende, dat het de roeping is van alle Kerken die op dezelfde basis van Belijdenis en Kerkenorde staan, om alle pogingen aan te wenden ten einde tot ware Vereeniging te geraken;

overwegende, dat de Ned. Ger. Kerken op denzelfden grondslag van Belijdenis en Kerkenorde staan als de Christ. Ger. Kerk;

verklaart:

in overeenstemming met het oordeel door alle Prov. Synoden uitgesproken, dat de Concept-acte als basis van onderhandeling wordt ter zijde gesteld en daarmede alle contractueele beteekenis verloren heeft;

dat zij nochtans op den grondslag van eenheid in Gereformeerde Belijdenis en in Gereformeerde Kerkregeering, tot Kerkelijke Vereeniging met de Ned. Ger. Kerken wil zoeken te komen.

Teneinde op dien grondslag tot zoodanige vereeniging te geraken, oordeelt de Synode der Christ. Ger. Kerk, —

erkennende het belangrijke verschil dat tusschen separatie en doleantie bestaat,

zelve vaststaande in de overtuiging dat de scheiding van 1834 en vervolgens een werk Gods was, zoowel recht- als plichtmatig naar Zijn Woord en de Geref. Belijdenis,

de doleantie met haar Kerk- en Rechtsbeschouwingen voor rekening latende van de Ned. Ger. Kerken;

nochtans bereid om in weerwil van dat onmiskenbaar verschil toch met het oog op en krachtens de eenheid in Belijdenis en Kerkregeering althans te pogen om tot Vereeniging te komen en Kerkelijk samen te leven, —

dat dan alleen zulk eene poging zal kunnen slagen,

1°. als over en weer, oprecht en zonder zinsbehoud, de te vereenigen Kerken erkend worden als ware en zuivere Ger. Kerken naar Belijdenis en Kerkenorde;

2°. als, wat de verhouding tot de Ned. Herv. Kerk betreft, dit wederzijds wordt uitgesproken, dat verbreking van de Kerkelijke gemeenschap met de besturen van de Ned. Herv. Kerk niet alleen, maar ook met de leden in corporatieven en plaatselijken zin, door Gods Woord en de Ger. Belijdenis geboden en dus noodzakelijk is;

3°. en als geen personen als leden der Vereenigde Kerken mogen worden erkend, dan die instemming betuigen met de Ger. Belijdenis en Kerkenorde en dienovereenkomstig wenschen te leven;

en dat tot Vereeniging zelve slechts kan worden overgegaan onder de navolgende voorwaarden:

dat de Vereenigde Kerken:

1°. over en weer geene attestaties zullen afgeven noch aannemen, dan aan of van erkende Kerken, die met haar op denzelfden bodem der Belijdenis staan en met de Ned. Herv. Kerk gebroken hebben;

2°. over en weer elkanders lidmaten, leeraren, kandidaten, ambten, attesten en tucht erkennen en voor wettig houden;

3°. over en weer geen gemeente of kerkeraad meer formeeren ter plaatse waar reeds eene gemeente der Vereenigde Kerken bestaat, terwijl elk lid vrijheid blijft behouden om na de Vereeniging te blijven waar het voor de Vereeniging behoorde;

4°. over en weer verklaren niet combineering, maar samensmelting tot eene Gereformeerde Kerk in Nederland te bedoelen, latende het tijdstip en de wijze van ineensmelting van twee of meer gemeenten of Kerken ter zelfder plaats aan het oordeel der respectieve Kerkeraden en Klasses over.

Wat het Reglement van 1869 betreft, heeft dezelfde Alg. Synode,

a. gelet hebbende op de bezwaren die binnen onzen eigen kring tegen dit Reglement worden ingebracht;

b. over het al of niet gegronde dier bezwaren zich niet uitsprekende, maar overwegende dat geene enkele Provinciale Synode op behoud van dit Reglement gesteld is, indien maar de eenheid van de Christ. Ger. Kerk bewaard blijft en hare goederen rechtszekerheid behouden,

besloten, ook afgezien van de Vereeniging:

1°. pogingen in 't werk te stellen om het Reglement alzoo te wijzigen, dat de Dordsche Kerkenorde de plaats daarvan inneme en den dienst daarvan vervulle;

2°. eene Commissie te benoemen die de toestemming der gemeenten verzoekt;

3°. en die commissie te machtigen om na verkregene toestemming bij de Regeering de daarvoor noodige stappen te doen.

En eindelijk wat de opleiding tot het leeraarsambt betreft, oordeelt de Synode te moeten handhaven het beginsel, dat de Kerk geroepen is, eene eigene inrichting tot opleiding harer leeraren te hebben, ten minste wat de godgeleerde vorming betreft.

(w. g.) J. VAN ANDEL, *Praeses.*
A. VAN DER SLUIJS, *Scriba.*

Derde Voorloopige Synode van Nederduitsche Gereformeerde Kerken,

gehouden te 's-Gravenhage. *)

(Vervolg.)

Alvorens tot vermelding van het verder verhandelde op de Voorloopige Synode, binnen de hofstad saamgekomen, over te gaan, moeten nog twee dingen worden medegedeeld. Allereerst dat door de classen de volgende personen waren afgevaardigd: *Groningen c. a.:* W. Ringnalda, v. d. m., S. Smith, ouderling. Secundi: J. M. Stroes, v. d. m., H. E. E. Smit ouderling. *Leeuwarden* Dr. L. Wagenaar, v. d. m., K. Maywald, ouderling. Secundi: J. Wiase, v. d. m., L. Runia, ouderling. *Dokkum:* J. J. A. Ploos van Amstel, v. d. m., L. J. Visser, ouderling. Secundi: P. D. de Groot, v. d. m., M. van der Laan, ouderling. *Franeker:* J. Hania Pzn., v. d m., A. Elshout, ouderling. Secundi: T. D. Prins, v. d. m., H. Althuisius, ouderling. *Sneek c. a.:* F. W. Sluyter, v. d. m., J. J. Steinhart, ouderling. Secundi: M. Brouwer, v. d. m., K. Loen, ouderling. *Overijssel-Drenthe:* P. N. Kruijswijk, v. d. m., T. J. de Vries, ouderling. Secundi: Dr. C. C. Schot, v. d. m., I. Brandt, ouderling. *Arnhem c. a.:* J. C. van Schelven, v. d. m., H. J. Hazelhoff, ouderling. Secundi: P. C. Koster, v. d. m., J. H. Lankhuizen, ouderling. *Harderwijk:* A. Middelkoop, v. d. m., G. J. Knottenbelt, ouderling. Secundi: D. Koffijberg, v. d. m., G. van Zwaluwenburg, ouderling. *Utrecht c. a.:* J. J. Westerbeek van Eerten, v. d m., H. Hiensch, ouderling. Secundi: G. Ringnalda, v. d. m., G. Davelaar, ouderling. *Amersfoort:* Dr. G. van Goor, v. d. m., Jac. de Ruig, ouderling. Secundi: L. Adriaanse, v. d. m., C. Verhoeff, ouderling. *Amsterdam:* c.a. Prof. Dr. A. Kuyper, v. d. m., W. C. Breen, ouderling. Secundi: B. van Schelven, v. d. m., W. Kühler Wz., ouderling. *Haarlem c. a:* J. Langhout, v. d. m., C. Groot, ouderling. Secundi: D. J. B. Wijers, v. d. m., J. van Maanen, ouderling. *'s Gravenhage:* J. C. Sikkel, v. d. m., Mr. L. W. C. Keuchenius, ouderling. Secundi: C. W. J. van Lummel, v. d. m., W. J. Eger, ouderling. *Gouda:* J. Osinga, v. d. m., W. Scherpenzeel, ouderling. Secundi: D. C. P. Sluyter, v. d. m., P. M. van Loon, ouderling. *Leiden:* R. J. W. Rudolph, v. d. m., C. Boon, ouderling. Secundi: R. Heidema, v. d. m., M. van Muiswinkel, ouderling. *Rotterdam c. a.:* D. Boonstra, v. d. m., W. A. Vrolijk, ouderling. Secundi: A. van Veelo, v. d. m., J. Schrammeijer, ouderling. *Dordrecht:* K. Fernhout, v. d. m., D. van Pelt, ouderling. Secundi: S. Sleeswijk Visser, v. d. m., A. van Ostende, ouderling. *Noord-Brabant—Limburg:* J. H. Feringa, v. d. m., G. Visser, ouderling. Secundi: A van Veelo, v. d. m., C. Rubsaam, ouderling. Tertii: F. H. J. Smith, v. d. m., K. Dane, ouderling. *Zeeland:* J. H. M. G. Wolf, v. d. m., A. Dingemanse, ouderling. Secundi: J. Hulsebos, v. d. m., P. Melis Pz., ouderling.

Ten andere, dat bij de bespreking van de voorstellen tot wijziging van het te Leeuwarden bepaalde omtrent het examen naar Art. 8, door den assessor met nadruk het volgende werd gezegd: Veler meening, dat de deputaten voor dit examen een weinig te toegevend geweest zijn, valt hieruit te verklaren, dat onderscheiden classen de beteekenis van dit examen niet geheel verstaan. Bij toelating spreken de deputaten alleen uit, dat naar hun oordeel singuliere gaven aanwezig zijn, niet dat die reeds eenigszins of genoegzaam werden ontwikkeld, zoodat terstond de praep. onderzoeking volgen kan. Integendeel, gewoonlijk zullen de toegelatenen een geruimen tijd hebben te studeeren, eer zij zich voor dit examen kunnen aanmelden.

Na deze noodzakelijke bijvoegingen volge terstond mededeeling van het besprokene op de volgende vergadering.

Donderdag 10 September.

De assessor opent de vierde sessie met het zingen van Ps. 105 : 3 en 5; daarna leest de voorzitter 1 Cor. 13 en gaat hij voor in den gebede. Op verzoek van den voorzitter, goedgekeurd door de vergadering, neemt de heer W. Hovy zitting als adviseur. De scribae lezen de korte notulen, die met eene kleine wijziging worden vastgesteld. Aan de orde van behandeling is Punt J van het Agendum (de zending onder Joden, Mohammedanen en Heidenen). Rapporteur Ds. Osinga. Een rapport van de deputaten voor de aanknooping der correspondentie met de beginsels van kerken op Midden-Java, kon nog niet aanwezig zijn, wijl Ds. Lion Cachet nog niet van zijn reis is teruggekeerd. Zoo volgt terstond de lezing van het rapport van de deputaten voor de zending. De deputaten waren van oordeel dat onderhandelingen met de Nederl. Geref. Zendingsvereeniging niet moesten begonnen, voor zij omtrent de kerken op Midden-Java nader waren ingelicht. De bemoeiingen in zake de reis van Ds. Cachet waren vele. De afgevaardigde onzer kerken heeft zijn reis nog niet kunnen volbrengen en verlenging van den bepaalden termijn is zeer wenschelijk.

Een advies van den kerkeraad van Middelburg was verstrekt, antwoord gevende op de vraag: hoe kunnen de plaatselijke kerken het werk der zending het best behartigen? De sectie raadt, dit rapport voor kennisgeving aan te nemen, met dank aan de Deput. voor hunnen grooten ijver. Hiermee vereenigt zich de Synode; eveneens met het advies »op de classicale vergaderingen zij dit rapport een punt van uitvoerige bespreking." De deputaten voor de zending worden gecontinueerd met toevoeging van Ds. De Gaay Fortman en Ds. Feringa. Omtrent het verzoek van de kerk van Rotterdam, van dezen inhoud:

De kerk van Rotterdam heeft reeds één harer dienaren afgestaan voor eene zending naar Midden-Java. Nu ontving zij onlangs een schrijven van deputati synodi ad hoc, inhoudende het verzoek, dezen afstand met vier of zes maanden te verlengen. Niettegenstaande dit voor de kerk zeer bezwarend is, is zij echter bereid, daaraan gevolg te geven, indien de synode aan eene andere kerk (b. v. Amsterdam oplegge, een harer dienaren voor dien tijd in leen af te staan aan de kerk van Rotterdam, wijl er anders tegen die verlenging bij deze kerk zeer gewichtige bezwaren bestaan (Ing. st. C. 3.)

N.B. Hierbij een schrijven van den kerkeraad van Rotterdam met verklaring, dat bij weigering van leendienst geen verlenging van verlof wordt verleend. (Ing. st. F. 2.)

rapporteert de sectie als volgt. De Synode overwege eerst de vraag of verlenging van het mandaat, aan Ds. Lion Cachet verleend, gewenscht is; wordt hierop bevestigend geantwoord, dan worde de kerk van Amsterdam gelast een harer dienaren voor drie maanden af te staan. De kerk van Amsterdam keere hem gedurende dien tijd zijn tractement uit, gelijk de kerk van Rotterdam dit doet aan Ds. Cachet. Voorts moeten dan de dienaren des Woords uit Zuid-Holland hulp verleenen aan Amsterdam, wat den predikdienst betreft. — Om eene basis voor de discussie te hebben, stelt alsnu de praeses voor, het mandaat van Ds. Lion Cachet niet te verlengen. De heer Hovy adviseert tot verlenging van het mandaat aan den afgevaardigde onzer kerken, wijl deze zijne taak nog niet heeft kunnen volvoeren, aangezien de heeren Keuchenius en Ottolander zich niet bereid hebben verklaard aan het verzoek van de Deputaten voor de Zending te voldoen. In dien geest raden ook Dr. Wagenaar, Prof. Geesink, Mr. Keuchenius en Dr. Van Goor. Deze broeders wijzen op de vele moeilijkheden, aan den arbeid van Ds. Lion Cachet verbonden; op de Indische toestanden, waardoor men nooit met zooveel spoed als ten onzent werken kan; en op den ijver, waarmeê Ds. Lion Cachet alle zendingsposten der geref. zendingsvereenigingen bezoekt. Nadat nog andere broeders het woord gevoerd hebben, stelt de praeses voor, zijn voorstel te verwerpen. Alzoo besloten.

In aansluiting aan het gesprokene door Mr. Keuchenius, vraagt de praeses hierop, of de vergadering het goedkeurt, het mandaat nu reeds met zes maanden te verlengen en aan de deputaten volmacht te geven, zoo noodig nogmaals verlenging toe te staan. Dit voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen, echter (op advies van Prof. Rutgers) met deze bijvoeging »behoudens goedkeuring van de kerk te Rotterdam." Volgt nu de behandeling van het verzoek van den Rotterdamschen kerkeraad. Zoowel Prof. Rutgers als Prof. Kuyper betoogen met klem, dat 't volgens het gereformeerde kerkrecht onmogelijk is eene dergelijke zaak aan eene kerk op te leggen; goedkeuring moet gevraagd; dwang mag nooit uitgeoefend.

De voorzitter stelt voor, aan deputaten op te dragen, met de kerk van Rotterdam tot eene schikking te komen, terwijl hij als zijne meening uitspreekt, dat het misschien 't wenschelijkst is, als de band tusschen Ds. Lion Cachet en zijne kerk geheel of grootendeels wordt losgemaakt. Na eenige discussie, waaraan de broeders Prof. Geesink, Prof. Kuyper, Prof. Rutgers, Dr. Van Goor, Ds. Sikkel en ouderling Vrolijk deelnamen, verwerft dit voorstel bij hoofdelijke stemming schier aller goedkeuring. Op advies van den heer Hovy besluit de Synode aan de kerk van Rotterdam haren hartelijken dank te doen brengen voor de opofferingen, die zij zich heeft getroost.

Daarna raadt de sectie het voorstel van de classe van N.-Brabant—Limburg, aldus luidende: »de Voorloopige Synode der Nederd. Geref. kerken, bereide voor zoodanige wijziging der art. 41 en 44 van de kerkenordening, dat daarin ook onderzoek worde voorgeschreven naar de behartiging der zending onder Joden, Mohammedanen en Heidenen; opdat de eerste in deze tot wijziging bevoegde Synode deze zaak terstond ter hand neme" te verwerpen. Alleen kome men aan de bedoeling tegemoet, door te bepalen: ten 1°. dat bij de rondvraag op de classicale vergaderingen en de visitatie der kerken, volgens de artt. 41 en 44, ook gevraagd zal worden naar de behartiging der zending door de plaatselijke kerken; en ten 2°. dat een concept regeling op het stuk van de missie van de hand van Ds. Feringa, ingebracht door de Brabantsche kerken, in de vergaderingen der classen zal worden besproken. Dit wordt aangenomen. Naar aanleiding van het voorstel der classe Utrecht c. a., »de kerken mogen zorge dragen voor de opening eener gelegenheid tot opleiding van zendelingen" adviseert de sectie hiertoe niet terstond te besluiten, maar de heeren Rutgers, Feringa en Westerbeek van Eerten als deputaten voor deze zaak te benoemen. De broeders, Ploos, Hoekstra, Van Eerten en Hovy wijzen op de dringende behoefte aan zulk eene gelegenheid. Prof. Rutgers meent, dat het onnoodig is hiervoor andere deputaten te benoemen; wijl de principieele quaesties op het Zendings-Congres zijn behandeld, men late de voorbereiding over aan de deputaten voor de Zending. De Synode vereenigt zich grootendeels met dit gevoelen, en zoo worden dan als deputaten aangewezen Dr. Wagenaar, Ds. Fortman en Ds. Van Eerten. Tevens wordt op het initiatief van Ds. Fernhout opgenomen de bepaling dat de deputaten samenwerking zullen zoeken met de broederen uit de Christ. Geref. kerk. Nadat noch Mr. Keuchenius in de plaats van Ds. Lion Cachet als deputaat benoemd en Ps. 72 : 8 gezongen was, sluit Prof. Rutgers deze vergadering, die alle aanwezigen van het hoog gewicht der Zending sterk doordrong, met dankzegging.

Na de pauze opent de voorzitter de vijfde zitting, welke gewijd was aan de bespreking van de finantieele belangen der kerken. Als rapporteur treedt op Ds. B. van Schelven. Op het stuk van de vacatuurgelden besloot de Synode na eene gedachtenwisseling, waaraan deelnamen Prof. Geesink, Prof. Rutgers, Ds. Fernhout, Ds. v. Schelven, Ds. Feringa en ouderling Visser, dat deze gelden niet kunnen gestort worden in de classicale kassen, maar (op rechtsgronden door den hoogleeraar Rutgers helder uiteengezet) toegekend dienen te worden aan de leeraars, die de vacatuurdiensten vervullen moeten en dat voor zoover dit door hen geschiedt — en vervolgens, dat eene definitieve regeling dier gelden, door de provinciale synode van Friesland begeerd, niet op haar weg, maar op dien der classen ligt.

Uit het rapport van deputaten in zake emeriti, predikantsweduwen en weezen blijkt, dat bij hen geen aanvragen der kerken zijn ingekomen.

Op voorstel der sectie worden de deput., de brs. Thomassen, Dane en Van der Hoop, met het oog op mogelijke gevallen, gecontinueerd. Op een vraag uit de classe Groningen, hoe een kerk, wanneer zij niet bij machte is in de nooddruft van haar emeritus-predikant te voorzien, heeft te handelen, wordt geantwoord, dat zij alsdan de hulp van de classe moet inroepen.

Het rapport van de juridische commissie van advies en dat van de deputaten voor de proceskosten (besproken door de brs. Feringa, Wagenaar, De Hartog, Rutgers, Kuyper, Ploos von Amstel, Hovy, Sikkel, Vrolijk en Van Schelven), gaf der Synode aanleiding, met het oog op de nalatigheid van sommige kerken in het bijdragen aan deze kosten, te besluiten: op beter plichtsbetrachting bij de kerken in dezen aan te dringen — opdat, zooals Dr. Rutgers met zooveel ernst opmerkte, de Naam des Heeren toch om onzentwille niet gelasterd en het wederkeerig vertrouwen niet geschokt worde — en daartoe aan nieuwe deputaten voor de proceskosten op morgen, naar aanwijzing door de classen, door de Synode te benoemen, te verzoeken: in het vervolg bij hun classen een staat in te zenden van de kerken die al of niet hebben bijgedragen in deze kosten, met opgave van het bedrag; in het officieel orgaan der kerken vier malen in het jaar, tijdig een bepaalden Zondag aan te wijzen, waarop in de kerken voor deze zaak zal worden gecollecteerd; en zelf aan de dienaren des Woords te verzoeken de spoedige afdoening der proceskosten als een heilige zaak der gemeente op het harte te binden. Aan de tegenwoordige deputaten wordt onder dankbetuiging decharge verleend. De juridische commissie van advies, wier taak ten einde loopt, wordt onder hartelijke dankzegging voor reeds bewezen diensten gecontinueerd.

Uit de rekening en verantwoording in zake kosten examina naar art. 8 bleek dat verscheidene classen verzuimde het hiervoor verschuldigde te storten. De deputaten worden op hun verzoek niet gecontinueerd, in hun plaats wordt de heer Breen aangewezen. Van de examinandi zal voortaan een examengeld van tien gulden worden gevraagd.

Volgens het rapport van de deputaten voor de hulpbehoevende kerken blijkt, dat 9 kerken zijn ondersteund. Ook deze deputaten worden gedechargeerd en gecontinueerd, terwijl de plaats van Ds. Vethake door Ds. Klaarhamer zal worden ingenomen. Over de methode waarop voor deze zaak gelden moeten verzameld, zal den volgenden dag worden gehandeld.

Na het zingen van Ps. 77 : 8 wordt de vergadering met dankzegging gesloten.

Vrijdag 11 September.

De assessor opent de zesde sessie met het doen zingen van Ps. 84 : 2, het lezen van Psalm 80 en gebed. De scribae lezen de notulen, die, na het aanbrengen van kleine wijzigingen worden goedgekeurd. De praeses deelt mede dat het antwoord van de deputaten der Christel. Geref. Kerk nog gisteren avond is ingekomen; dat noodzakelijk om half twaalf commissievergadering moet plaats hebben; en dat aldus deze openbare zitting slechts van korten duur kan zijn.

Voortgezet wordt de behandeling van het rapport der deputaten voor de hulpbehoevende kerken, in verband met het voorstel van de classe Zeeland en dat van N. Brabant-Limburg. Na breede bespreking door Ds. v. Schelven, Dr. Kuyper, Ds. Feringa, Dr. van Goor, Dr. Rutgers, Ds. Fernhout, Ds. Ploos van Amstel, Dr. Wagenaar en ouderling Dingemanse, wordt het eerste gedeelte van het praeadvies, geamendeerd door Prof. Rutgers, aangenomen. Besloten werd dat tweemaal in één jaar (in Januari en Juli) voor de hulpbehoevende kerken zal worden gecollecteerd; dat in *de Heraut* deze collecte drie weken te voren moet gepubliceerd; dat voor de hulpbehoevende kerken buiten de classis moet worden afgezonderd òf de helft van beide òf een dezer collecten; dat het bedrag der collecten voor noodlijdende kerken buiten de classis terstond dient toegezonden aan de deputaten; dat iedere classe verplicht is te melden en te motiveeren het bedrag dat zij begeert; en dat jaarlijks de Deputaten Synodi met de deputaten der classen eenmaal zullen vergaderen om het ingekomene billijk te verdeelen.

Hierop wordt de Synode verdaagd tot Dinsdag 15 Sept. terwijl deze vergadering besloten wordt met het zingen van Ps. 46 : 1 en gebed door Mr. Keuchenius.

Dinsdagmorgen, 15 September.

De Westerkerk van 's-Gravenhage was weder in het zelfde kleed gestoken, dat haar zoo uitnemend geschikt maakte, om de afgevaardigden der Synode en haar adviseerende leden ter voortzetting harer zittingen te ontvangen. Het mocht niet verwonderen, dat ditmaal een breedere schare van broeders en zusters, voor een groot deel van heinde en verre, was saamgevloeid, gedrongen door innige belangstelling in de besprekingen van de allergewichtigste aangelegenheid, waartoe God zijn knechten in deze vergadering geroepen had.

Na de opening der vergadering werden de broeders Sikkel en Visser aangewezen om de credentiebrieven te onderzoeken. Alle werden in orde bevonden; alleenlijk was een der afgevaardigden verhinderd ter vergadering te komen.

Hierop werd Ps. 66 : 4 gezongen, Ps. 122 gelezen, en ging de voorzitter voor in gebed. De voorlezing der notulen werd tot een latere sessie uitgesteld.

Alsnu werd het rapport der commissie in zake de vereeniging met de Christ. Geref. kerk aan de leden rondgedeeld en ging de Synode over in comité-généraal.

Toen te elf ure de zitting weder werd geopend, waren ook de Gedeputeerden van de Synode der Christ. Geref. kerk tegenwoordig, en stelde de praeses voor Ps. 130 : 2 en 4 gemeenschappelijk aan te heffen, alvorens men tot de behandeling van het rapport zou overgaan.

Prof. F. L. Rutgers, als rapporteur, doet hierop voorlezing van het rapport van de commissie en tevens van de correspondentie, die tusschen de commissie en de Gedeputeerden der Christ. Geref. kerk ter nadere toelichting van de te Leeuwarden genomen besluiten gevoerd was. Het concept-besluit, waarvoor mede in dit blad een plaats is ingeruimd, werd het laatst ten gehoore gebracht.

Met dank aan den rapporteur werd de bespreking aan de orde gesteld. Voor de discussie meldden zich aan Ds. Sikkel, Ds. Ploos van Amstel, Br. Vrolijk, Dr. Van Goor en Dr. Wagenaar.

In warme bezieling sprak Ds. Sikkel ongeveer het volgende:

»Met schroom neem ik het eerst het woord in de belangrijke aangelegenheid, die mij het hart ontroert. Onverholen moet ik mijn blijdschap uitspreken over de genade van onzen God, hierin betoond, dat nu in deze Synodale Vergadering de commissie een zoodanig besluit heeft mogen voorstellen; wijl er hope geboden wordt, dat niet langer meerdere schuld bij de schuld, die voor God reeds te belijden is, zal worden gevoegd. En schuld van ons en onze vaderen, wijl het beginsel van Gereformeerde kerkregeering wierd prijsgegeven; wijl wij, zonen van Gereformeerde kerken, het zaad van het volk des Verbonds in dit land, die kerken hebben overgelaten aan verscheuring onder de macht van den geest der synodale organisatie; wijl wij het dierbaar pand van de belijdenis der waarheid, ons toevertrouwd, hebben prijsgegeven. En waar de Heere ons genade schonk, om tot inzicht der zonde te komen en onze oogen opende voor het schrikkelijke van den weg, waarin wij schuldig stonden, waren we er nog niet met de verklaring, weder naar den alouden regel der Geref. kerken te willen leven. Dit immers zeiden wij wel, maar het doen bleef achter. Een klein deel slechts van de kerken van onzen Heere Jezus Christus vormden wij in het land; en eisch des Woords is, dat alle kerken van die belijdenis in één band, in ééne liefde saamleven. De eisch van den Heere onzen God, de eisch van het leven onzer ziel, de eisch van heilige overtuiging was, dat de vereeniging van alle die kerken vurig door ons zou worden gewenscht.

En waar nu het voorstel van de Synode te Leeuwarden tot ons kwam, dreigde aanvankelijk de poging, om op de belijdenis en onder de regelende strekking van onze Gereformeerde Kerkenordening tot vereeniging te geraken, weder te zullen mislukken, wijl men van beide zijden liefst allerlei bedingen scheen te willen stellen, waardoor aan het beginsel, dat wij beleden, werd te kort gedaan. Maar met blijdschap mag ik uitspreken, dat God onze smeekingen heeft gehoord, en met zijn Heiligen Geest heeft willen werken in de vergadering der broederen te Leeuwarden; Hij heeft hun soberheid geschonken, om weinige bepalingen te maken, hoewel deze toch tot de bespreking noodig waren. Evenwel deed de kennisneming daarvan in het eerste oogenblik mijn hart van vrees ineenkrimpen. Maar wij hebben elkander gevonden, waar wij elkander vinden moesten, d. w. z. op de basis der belijdenis. De vreeze is weggenomen, de bergen zijn gemaakt tot een vlak veld, de zee is opgedroogd voor onze voeten. Dit is van den Heere geschied!

Naar mijn overtuiging is in het concept het beginsel der Chr. Geref. kerk alsook het onze bewaard. Het resultaat der beraadslagingen, t.w. de vereeniging der kerken op de basis der belijdenis, moet dan ook worden aanvaard, want het is des Heeren werk. God zij daarvoor op het hoogst geprezen, en Hem de lof voor zijne goedertierenheid toegebracht."

Hierop kreeg Ds. Ploos van Amstel het woord, die zich ongeveer in dezer voege uitsprak:

»Voor velen van ons is deze dag een dag van vreugde, niet het minst voor mij, nu een strijd, die jaren lang in veler harten gestreden is, schijnt te zullen worden geëindigd. Waar wij uit de banden der Synodale hierarchie waren verlost, daar had ik de Christelijk Gereformeerden hartelijk lief in den Heere, en niets wenschte ik vuriger dan één te zijn, als wedergeborenen door éénzelfden H. Geest, verlost door hetzelfde bloed, wandelende op denzelfden weg naar het hemelsche Zion. Waar wij den Heere saam in den hemel zullen verheerlijken, zouden wij het daar dan ook op aarde niet doen? Dit is zeker, vereeniging is

---

*) In het vorige verslag slopen enkele drukfouten in, die correctie behoeven.

Op blad 2, kolom 5, r. 59 v. b. staat: geeft u lees: geeft, is. Op blad 3, kolom 1, r. 54 v. b. staat, secties, uit, lees: secties, door. Op blad 3, kolom 1, r. 29 v. o. staat: weken, lees: weken geleden.